

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

Хорішко Лілія Сергіївна

УДК : [321.02:17.024.4]: 304.42

**ПАРАДИГМА УСПІХУ В ПОЛІТИЧНІЙ СФЕРІ
СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА**

23.00.03 – політична культура та ідеологія

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Київ – 2007

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі філософії Запорізького національного університету,
Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник: кандидат філософських наук, доцент

Ніколаєва Тетяна Євгенівна,

Запорізький національний університет,
завідувач кафедри політології

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор

Варзар Іван Михайлович,

Національний педагогічний
університет імені М.П.Драгоманова,
професор кафедри політичних наук

кандидат філософських наук, доцент

Логунова Марія Миколаївна,

Національна академія державного
управління при Президентові України,
доцент кафедри державної політики та
управління політичними процесами

Провідна установа: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса
НАН України, відділ теоретичних і прикладних проблем політології, м. Київ.

Захист відбудеться “_22_” _____ червня _____ 2007 року о __16__ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.12 Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, 01601, Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, 01601, Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано “_15_” _____ травня _____ 2007 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.В.Крохмаль

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження обумовлена доцільністю формування парадигми успіху в політичній сфері суспільства. В контексті розвитку українського суспільства актуальність цієї проблеми пов'язана з низкою обставин. По-перше, прагнення до політичного успіху є незмінним чинником самореалізації особистості в політичній сфері діяльності. По-друге, його досягнення вказує на закономірний результат поєднання внутрішніх та зовнішніх чинників впливу, що спрямований на здобуття найбільш вигідної позиції політичними суб'єктами в політичному просторі, оскільки вона виступає об'єктивованим розподілом влади та притаманних їй ресурсів і привілеїв у визначених просторових межах. Враховуючи сучасні тенденції суспільно-політичного розвитку України, слід відзначити, що позиціонування в межах поля політики дозволяє використовувати найбільш значимі фінансові, адміністративні, культурні ресурси для задоволення відповідних потреб політичних суб'єктів, що є додатковим стимулом для здійснення ними успішного позиціонування.

Політичний успіх є оцінюючою категорією в переосмисленні суспільної значимості діяльності політичних суб'єктів, спрямованої на досягнення найбільш вигідної позиції в політичному просторі. Обґрунтування його концепції, значною мірою, наближає до формування передумов якісного рівня політичних відносин. Основна сутність яких полягає в оцінюванні соціумом значення діяльності політичних суб'єктів для суспільно-політичного розвитку країни. Це вказує на практичну потребу дослідження.

Актуальність теми зумовлена також тим, що поняття “політичного успіху” є конвенціональним у вітчизняній науковій думці і потребує певного теоретичного осмислення.

В теоретико-пізнавальному аспекті доцільність теми дисертації визначена нинішнім станом її розробки. Проблема раціональної, прагматично та морально виваженої, успішної, з точки зору суспільної оцінки, політичної діяльності суб'єктів політики, направленої на здобуття, реалізацію та утримання влади тією чи іншою мірою актуалізувалася в різні історичні епохи, даючи поштовх до більш глибоких розвідок. Серед найбільш відомих в минулому дослідників даної проблематики можна виділити Конфуція, Платона, Н.Макіавеллі, Т.Гоббса, Гегеля, М.Вебера. Хоча, слід зазначити, що саме поняття політичного успіху даними вченими актуалізоване не було.

Теоретичні аспекти обґрунтування поняття та сутності політичного успіху можна зустріти в роботах Є.Головахи, С.Голубєва, І.Ільїна, Р.Фарнена. Проблема співвідношення моралі та прагматизму в процесі успішної політичної діяльності представлена в роботах В.Андрущенка, К.Балластрема, В.Бакштановського та Ю.Согомонова. Серед робіт, присвячених дослідженню специфіки впливу культурного середовища, політичної культури на успіх в політичній сфері, слід виділити таких авторів, як Л.Бевзенко, В.Бурлачук, М.Головатий, У.Уорнер.

В той же час, інтерес до політичного часу та простору, в рамках якого формується політичний успіх, спонукав звернутися до ґрунтовних досліджень даної проблематики у працях С.Андреєва, С.Барматової, П.Бурдє, Ю.Качанова, А.Щербініна. Особливу увагу привертають роботи В.Беха, О.Бабкіної, В.Бебика, І.Варзара, В.Горбатенка, Т.Ніколаєвої, Д.Ольшанського, Н.Паніної, Г.Почепцова, І.Рожкової, Ф.Рудича, М.Самуйліка, О.Токовенка, в яких аналізуються певні аспекти щодо визначення факторів, критеріїв, різновидів та можливих шляхів досягнення політичного успіху. Однак, слід відзначити відсутність цілісної парадигми успіху в політичній сфері, яка б узагальнювала наявні фрагментарні науково-теоретичні розробки даного питання та сприяла виробленню не тільки альтернативних моделей політичного успіху, але й виходила на адекватний змісту сучасних подій рівень оцінки стану та перспектив розвитку громадянського суспільства і держави.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до комплексної цільової програми № 0194У043134 Міністерства освіти і науки України „Вдосконалення змісту і методики викладання філософських дисциплін у вузі як фактор формування свідомості молодого спеціаліста незалежної України”, планів науково-дослідної роботи кафедри філософії та концепції розвитку спеціальності „Політологія” факультету соціології та управління Запорізького національного університету. Тема дисертації затверджена рішенням науково-технічної ради Запорізького державного університету (протокол № 4 від 23 грудня 2004 року), уточнена рішенням науково-технічної ради Запорізького національного університету (протокол № 5 від 18 січня 2007 року).

Об'єктом дисертаційного дослідження виступає політичний простір та час.

Предметом дослідження є політичний успіх, який формується в просторі та часі політичної дійсності.

Мета дисертаційного дослідження полягає у системному вивченні парадигми успіху в політичній сфері сучасного суспільства. Під парадигмою автор розуміє пошук або формування моделі політичного успіху на основі раціональних факторів. Досягнення мети реалізується через вирішення **наукових завдань**:

- аналізу історико-джерелознавчих аспектів дослідження політичного успіху;
- виявлення співвідношення моралі та прагматизму в процесі досягнення політичного успіху на основі порівняльного аналізу трактувань даного поняття в розрізі політичної філософії та політичної науки;
- визначення методологічного інструментарію дослідження;
- вивчення сутнісних характеристик та теоретичне обґрунтування поняття “політичний успіх”;
- аналізу факторів, критеріїв та різновидів політичного успіху;

- виявлення основних етапів структурування та аналіз тенденцій розвитку політичного простору України для визначення особливостей формування політичного успіху;
- розробки моделі формування політичного успіху.

При формуванні *методологічної основи дослідження* обґрунтовано доцільність застосування парадигмального підходу в процесі формування моделі політичного успіху, який конкретизувався діалектичним, історіологічним, синергетичним, системним, герменевтичним, структурним, компаративістичним методами. Діалектичний метод дозволив виявити суперечливий характер політичного успіху на основі дихотомії моралі і прагматизму в процесі його досягнення. Історіологічний метод сприяв дослідженню явища в послідовному розвитку та взаємозв'язку минулого, сьогодення і майбутнього.

Синергетичний метод дозволив розглянути політичний успіх в ситуаціях „невизначеності” та „випадковості”, що характерні для розвитку суспільства та політичної системи. Системний метод сприяв вивченню політичного успіху як цілісної, складно організованої системи, що перебуває в постійній взаємодії із суспільством і політичними практиками.

В дисертаційній роботі аналіз генези дослідження політичного успіху проводився на основі герменевтичного підходу, який дозволив визначати відмінність його розуміння на різних етапах дослідницької діяльності. Застосування структурного методу дозволило встановити зв'язки між політичною культурою та політичним успіхом, їх вплив на розвиток і функціонування політичної системи. Метод компаративістики сприяв плідному використанню наявного досвіду для знаходження оптимальних шляхів досягнення поставлених при дослідженні політичного успіху завдань.

Наукова новизна отриманих результатів обумовлена вибором теми дослідження, яка ще не отримала в Україні системного висвітлення, метою і науково-теоретичними завданнями. Результати дослідження, що резюмують наукову новизну, можна сформулювати у вигляді окремих тез:

- набуло подальшого розвитку системне дослідження генези політичного успіху, яке дозволило виявити закономірність у розумінні та оцінюванні даного поняття, що проявлялася в протистоянні моральних та прагматичних тенденцій, яке, досягнувши критичної точки в кінці ХІХ ст., спровокувало появу досліджень впливу та взаємозв'язку психологічних факторів (національної, політичної культури, менталітету і т.д.) на політичні явища та процеси;
- виявлено та доведено суперечливість політичного успіху, зумовлену мірою активізації ціннісно-моральних чи прагматичних передумов процесу його досягнення, розв'язання якої супроводжується моральним компромісом, тобто усвідомленням пріоритетності того, що в конкретній ситуації найбільш життєздатне для більшості;
- розширено методологічний статус поняття політичного успіху, як закономірного

результату системно-раціональної діяльності, який визначає кінцеву позицію суб'єкта в політичному просторі на основі підсумкової суспільної оцінки всіх політичних досягнень та поразок;

- обґрунтовано структурування політичного успіху в межах політичного простору та часу, оскільки просторово-часові характеристики розкривають складний механізм реалізації соціальних можливостей соціуму та вибору найбільш актуальних із них. Даний вибір відповідає певними часовими рамками та фіксується в підсумковій оцінці балансу позитиву-негативу в діяльності політичних суб'єктів; доведено вплив динаміки політичного простору, що проявляється у стадіях формації, реформації, трансформації на політичний успіх;

- вперше обґрунтовано роль політичної культури як чинника продукування сутнісних смислів політичного успіху (волі, свободи вибору, відповідальності, віри), які вказують на відмінності в розумінні понять – „успіх” і „везіння”; політична культура є індикатором виявлення можливостей функціонування політичного успіху у відповідному полі політики;

- набуло подальшого розвитку дослідження факторів політичного успіху (економічні, політичні, особистісні, маніпуляційні), критеріїв його оцінювання (виходячи з багатокритеріальності, домінуючим критерієм є політична відповідальність), видів політичного успіху, що проранжовані на основі просторово-часових характеристик;

- вперше парадигмальний підхід Т.Куна був застосований до побудови моделі політичного успіху, що представлена як тріадна структура трьох взаємопов'язаних елементів: досягнення позиції політичними суб'єктами в політичному просторі; реалізація ними запланованих стратегій; суспільне оцінювання отриманих результатів. Суспільство виступає своєрідним центром даної структури, оскільки здійснює оцінку діяльності політичних суб'єктів та надає їм можливість займати позиції в політичному просторі. Відсутність взаємозв'язку між центром та полярними елементами структури політичного успіху є ознакою втрати його оцінного значення та перетворення на процес здобуття влади заради задоволення меркантильних потреб.

Теоретичне значення дисертаційної роботи полягає в тому, що вона дає можливість поглибити осмислення сучасних проблем у взаємовідносинах між громадянським суспільством та державою в контексті переходу на якісно-новий рівень даних відносин, що розглядаються крізь призму громадського оцінювання досягнень і поразок політичних суб'єктів та значення їхньої діяльності для суспільно-політичного розвитку країни в цілому. Основні ідеї дисертаційного дослідження можуть сприяти більш глибокому осмисленню особливостей сучасних проблем теоретичної політичної науки та сприяти їх вирішенню.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості реалізації матеріалів дисертаційного дослідження в подальших наукових розробках сутності і специфіки політичного успіху. Відповідні положення і висновки, отримані в дисертації, можуть бути використані під час

розробки навчальних програм і посібників з політичної філософії, політичної психології, політичних технологій, політичної культури, політичного менеджменту. Напрацювання дисертаційного дослідження можна використовувати в ході лекційних курсів у вищих навчальних закладах. Результати проведеного аналізу можуть використовуватися при проектуванні виборчих кампаній та сприяти процесу розробки політичних технологій досягнення політичного успіху та моніторингу їх впровадження.

Особистий внесок здобувача в розробку даної теми полягає в обґрунтуванні парадигми успіху в політичній сфері на основі розширення та систематизації теоретичних напрацювань стосовно визначення сутності політичного успіху, його факторів, критеріїв та різновидів. Це сприяло побудові моделі політичного успіху.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки, практичні результати дисертаційного дослідження доповідалися та обговорювалися на засіданнях кафедри філософії та кафедри політології Запорізького національного університету, на ряді науково-практичних конференцій, а саме: Всеукраїнській студентській науковій конференції “II Харківські студентські філософські читання” (Харків, 2005); Всеукраїнській науково-теоретичній конференції “Методологія соціального пізнання: здобутки й проблеми” (Запоріжжя, 2005); IV міжнародній науково-теоретичній конференції “XXI століття: альтернативні моделі розвитку суспільства. Третя світова теорія” (Київ, 2005); науковій духовно-світській конференції “Постсучасність: проблеми духовної свободи особистості” (Бердянськ, 2006).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 9 робіт, з них 3 статті у фахових виданнях ВАК України.

Структура і обсяг роботи. Мета і завдання дослідження, логіка реалізації пізнавальної концепції визначили структуру дисертації, що складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків та списку використаної літератури (200 позицій). Обсяг роботи – 210 сторінок, основна частина дисертації 192 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У “**ВСТУП**” розглядається актуальність дисертаційного дослідження, обґрунтовуються мета та завдання, визначається об’єкт, предмет і методологія роботи, вказується наукова новизна та практичне значення отриманих результатів, характеризуються форми апробації результатів дисертаційного дослідження і публікації за темою роботи.

Перший розділ – “**ІСТОРИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПОЛІТИЧНОГО УСПІХУ**” – складається з трьох підрозділів. В підрозділі 1.1. “*Історико-джерелознавчі аспекти дослідження політичного успіху*” – дисертантом простежено

генезу концепцій розуміння успішних політичних практик різних політичних суб'єктів у філософських напрямках та суспільно-політичних концепціях історичних періодів розвитку суспільства. Ідейні витoki даної проблематики пов'язані з етико-політичними принципами успішного правителя Конфуція, які знайшли продовження у вченнях філософів Античності (Фуکیدід, Платон, на думку якого успіх в політичній діяльності залежав від життєвої мудрості політика, схильності до певних ідеалів, ідей, позбавлених гонити за змінами, що порушували сталий розвиток держави) та Середньовіччя (Ф.Аквінський, що визначив політичну відповідальність одним із критеріїв успішності). Проблему концептуалізували філософи епохи Відродження, зокрема, Н.Макіавеллі, виділив політику в окрему сферу людської діяльності, успіх в якій залежить від раціонально-системних дій, що спираються на прагматичний розрахунок втрат та здобутків. Представники філософії Нового часу (Т.Гоббс, Ф.Бекон) та Просвітництва (Вольтер, Ш.Монтеск'є) синтезували досягнення своїх попередників, що знайшли логічне завершення в німецькій класичній філософії Гегеля, для якого політичний успіх вимірювався вмінням політика своїми діями відповідати не тільки світовому розвитку абсолютного духу, вимогам епохи, а й суспільним потребам, що сприятиме гармонійному функціонуванню соціуму.

В XIX-XX століттях тлумачення політичного успіху набуває різних відтінків в західноєвропейських філософських школах, основна ідея кожної з них накладала свій відбиток на розуміння сутності політичного успіху. Серед найбільш вагомих слід виділити концепції П.Бурдьє, М.Вебера, Н.Еліаса, Ф.Знанецького, І.Льїна, Г.Лассуелла, Б.Рассела, Д.Хоманса.

Дослідження генези політичного успіху дозволило виявити закономірність в його розумінні, що проявлялася в протистоянні моральних та прагматичних тенденцій, які спровокували появу досліджень впливу та взаємозв'язку психологічних факторів (національної, політичної культури, менталітету і т.д.) на політичні явища та процеси. Спільність проаналізованих концепцій полягає в розумінні політичного успіху як результату взаємодії між суспільством та політичним суб'єктом на основі принципів компромісності політики і моралі для задоволення потреб та інтересів соціального розвитку, що є передумовою позитивної динаміки політичної системи країни.

У підрозділі 1.2. – *“Співвідношення політичної філософії та політичної науки в трактуванні політичного успіху”* – на підставі порівняльного аналізу зазначених наукових дисциплін, які володіють найвищим ступенем узагальнення, стосовно феномену політики взагалі, автором дисертаційного дослідження виявлено своєрідні діаметральні протилежності як в розумінні, так і в засобах досягнення політичного успіху.

В межах предметного поля політичної філософії можна виділити концепцію політичного успіху І.Льїна, в якій дане явище розуміється, як кінцевий результат істинної політики, суть якої в дотриманні духовних аксіом: справедливість, морально-правові цінності, відповідальність. Концепція успішного правителя Н.Макіавеллі є класичним прикладом розгляду політичного успіху

в межах політичної науки. Успіх залежить від вміння прагматично поєднувати важелі морально-культурних цінностей, які певною мірою визначають політичну культуру суспільства з існуючими технологіями політичної боротьби та використовувати їх як засоби досягнення мети.

Це свідчить про вплив моральних та прагматичних цінностей на формування політичного успіху. Він виступає своєрідним оціночним критерієм діяльності політичних суб'єктів, а тому спонукає діяти у встановлених культурною традицією рамках морального вибору. В той же час, будучи результатом політичної діяльності, яка характеризується ситуативністю, прагматизмом та охопленням інтересів великих соціальних спільностей, політичний успіх може досягатися прагматичним прорахунком втрат та переваг, чого вимагає відповідна ситуація.

Спроба вирішення права вибору між мораллю і політикою при досягненні політичного успіху може здійснюватися на основі політичної етики та політичної моралі, які є найбільш загальними поняттями, що фіксують суттєві зв'язки взаємодії моральних та прагматичних цінностей. Розв'язанню конфліктних ситуацій може посприяти так званий “моральний компроміс” в політиці. Моральний компроміс в політиці – це не відмова від власних цінностей, переконань, а визнання пріоритету того, що в конкретній ситуації найбільш життєздатне для більшості, але він залишає право використання власних переконань для впливу на цю більшість. Це вказує на суперечливість політичного успіху, що передбачає пошук найбільш оптимальної для певної ситуації стратегії поєднання моралі та прагматизму.

У підрозділі 1.3. – *“Методологія дослідження політичного успіху”* дисертант аналізує методологічний інструментарій дисертаційного дослідження. Загальнонаукові методи дослідження (аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, ідеалізація, індукція, дедукція) застосовувалися на теоретичному рівні дослідження, оскільки виступають універсальним інструментарієм вивчення різних явищ.

Застосування парадигмального підходу Т.Куна передбачає використання в дослідженні трьох складових: символічних узагальнень, загальноновизнаних теорій, цінностей. В контексті даного дисертаційного дослідження парадигмою є формування моделі політичного успіху на основі відповідних факторів. Реалізація поставленої мети можлива за умови системного аналізу концепцій розуміння досліджуваного феномену в розрізі історичних епох, оперування загальноновизнаними поняттями політичної науки та цінностями. Це вказує на доцільність використання парадигмального підходу в дослідженні феномену політичного успіху.

Даний підхід конкретизувався діалектичним, історіологічним, синергетичним, системним, герменевтичним, структурним, компаративістичним методами. Діалектичний метод, підкреслюючи взаємозв'язок та взаємозалежність предметів і явищ реального світу, дозволив виявити суперечливий характер політичного успіху на основі дихотомії моралі і прагматизму в процесі його досягнення. Застосування історіологічного методу сприяло дослідженню явища в послідовному

розвитку та взаємозв'язку минулого, сьогодення і майбутнього. Синергетичний метод дозволив розглянути політичний успіх в ситуаціях „невизначеності” та „випадковості”, що характерні для розвитку суспільства та політичної системи. Системний метод дозволив дослідити політичний успіх як цілісну, складно організовану систему, що перебуває в постійній взаємодії із суспільством і політичними практиками.

В дисертаційній роботі аналіз генези дослідження політичного успіху проводився на основі герменевтичного підходу, який дозволив визначати відмінність його розуміння на різних етапах дослідницької діяльності. Застосування структурного методу дозволило встановити зв'язки між політичною культурою та політичним успіхом, їх вплив на розвиток і функціонування політичної системи. Визначення структури політичного простору дало можливість виявити ступінь впливу факторів політичного успіху на позиціонування у визначених територіальних межах.

Метод компаративістики дає можливість розширити межі наукових розвідок, завдяки чіткому усвідомленню спільного та особливого в явищах і процесах, які вивчаються. Він сприяв уточненню поняття “політичного успіху” та доведення його протирічливості, зумовленої співвідношенням моральних та прагматичних тенденцій в розумінні та оцінюванні даного явища.

Другий розділ – **“ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОЛІТИЧНОГО УСПІХУ”** містить два підрозділи. У підрозділі 2.1. - *“Сутність поняття “політичний успіх”* дисертант визначає сутнісні характеристики політичного успіху, уточнює його зміст, доводить взаємозв'язок з політичною культурою, в розрізі його структурування в межах відповідного політичного простору. Просторово-часові аспекти структурування політичного успіху розкривають складний механізм реалізації соціальних можливостей соціуму та вибору найбільш актуальних із них у відповідності з певними часовими рамками, що проявляється в підсумковій оцінці балансу позитивного та негативного (успіху-неуспіху) в політичній діяльності. Просторові аспекти визначають масштаб позиціонування даного явища та відображають впливи культурних установок, які засвоюються людиною в межах відповідного простору. Часові аспекти характеризують межі функціонування політичного успіху та сприяють виробленню оптимальних рішень, враховуючи виникнення різноманітних ситуацій.

Порівняльний аналіз понять “успіху” та “везіння” дав можливість визначити сутнісні характеристики політичного успіху: свобода вибору, віра та воля в досягненні мети, відповідальність за свої дії. Сутнісні риси політичного успіху були сформовані в епоху модерну, але кожна культурно-історична епоха по-своєму трактувала дане явище.

Це вказує на існування взаємозв'язку між культурним середовищем, яке формує у свідомості людини певні звички, цінності, уявлення про успіх та політичним суб'єктом. Тому політик, прагнучи досягти успіху, повинен знати історико-культурні традиції та вектори розвитку своєї країни, аби своїми діями відповідати глибинним передумовам та очікуванням суспільства, яке

оцінює успішність політичних практик.

Спираючись на даний висновок, дисертант доводить, що політична культура, будучи пов'язаною з політичною сферою суспільства, найбільш точно відображає сутність розуміння політичного успіху суспільством та політиком. Вона формує своєрідний еталон діяльності політичного суб'єкта, відображаючи його відношення до політичної сфери життя, що проявляється в практичному та ціннісному аспектах. Низький рівень політичної культури суспільства чи політичного суб'єкта вказує на деформацію загально визнаних критеріїв оцінювання політичних явищ та процесів. Це свідчить про наявність протилежних смислів в розумінні сутності та способів досягнення політичного успіху. Відсутність спільних принципів взаємодії, що базуються на стійких, сформованих цінностях та уявленнях відносно ціннісно-діяльнісних вимірів політики виключає наявність політичного успіху в межах даного політичного простору. Високий рівень політичної культури політика та суспільства вказує на взаємну відповідальність за дії, направлені на досягнення загального блага. За таких умов, в межах відповідної культури, соціумом формуються потреби, інтереси, цінності, у відповідності до яких політичний суб'єкт реалізує свою діяльність. Це свідчить про можливість визначення загальноприйнятих критеріїв оцінювання успішності політичних практик. Тому політична культура виступає важливим чинником продукування сутнісних смислів політичного успіху та індикатором виявлення можливостей його функціонування у відповідному полі політики.

Враховуючи існуючі підходи щодо визначення політичного успіху та виділені сутнісні характеристики даного явища, на думку автора, це поняття слід конкретизувати наступним чином. Для всіх суб'єктів політичної діяльності (незалежно від просторово-часових масштабів їхньої діяльності) політичний успіх - це закономірний результат системно-раціональної діяльності, який визначає кінцеву позицію суб'єкта в політичному просторі на основі підсумкової суспільної оцінки всіх політичних досягнень і поразок. Потенційними носіями політичного успіху виступають: індивідуальні суб'єкти політичного простору (політичні діячі, партійні лідери), групові суб'єкти (політичні еліти, партії), адміністративно-територіальні одиниці (країни, регіони).

Підрозділ 2.2 – *“Фактори, критерії та різновиди політичного успіху”* присвячений дослідженню факторів, які впливають на процес досягнення успіху, критеріїв оцінювання даного явища та його різновидів. Фактори політичного успіху доцільно класифікувати на чотири групи: 1) економічні (фінансові можливості політика, економічна складова іміджу, особливості економічної свідомості електорату тощо); 2) особистісні (особистісна харизма лідера, ступінь прагнення до влади, успішна попередня діяльність, здатність до демагогії, популізму тощо); 3) політичні (чітка та послідовна політична позиція, яка відображає інтереси певних груп населення, приналежність до реальної політичної сили (популярної партії), великі адміністративні можливості тощо); 4) маніпулятивні (широкий доступ до засобів масової інформації, політичні рейтинги, опитування,

застосування “брудних” політичних технологій до конкурентів (наклеп, фальсифікація) та ін.). В залежності від політичної ситуації вони можуть бути як зовнішніми щодо політичного суб’єкта, так і такими, що залежать безпосередньо від нього. Актуалізація тих чи інших факторів політичного успіху залежить від обраного просторового (локального чи національного) рівня позиціонування, політичної ситуації та обставин в яких діє політичний суб’єкт. Слід зазначити, що в даній класифікації факторів політичного успіху, для кожної з груп наведені найбільш актуалізовані з них. Це свідчить про те, що неординарна політична ситуація може сприяти виникненню нових факторів, які будуть потребувати окремого дослідження.

Критерії політичного успіху будуть залежати від конкретної ситуації, в якій буде здійснюватися його оцінювання. Доцільно виділити три основні типи даних ситуацій – досягнення влади, реалізація та утримання владних повноважень. Загальним критерієм оцінювання діяльності політичних суб’єктів є політична відповідальність, що вказує на їхню здатність усвідомлювати інтереси суспільно-політичного розвитку країни, яка проявляється в ефективності прийнятих рішень. В своїй сутності політичний успіх передбачає оцінювання на рівні “суспільство-політичний суб’єкт”. Рівень оцінювання буде залежати від ефективності дій політика, яка опосередкована відповідальністю за свої вчинки та їх наслідки. Тому політична відповідальність є домінуючим критерієм оцінювання успіху в політичній сфері. При розгляді просторово-часової структури політичного успіху слід вирізняти: просторові аспекти політичного успіху, які свідчать про такі види успіху як локальний, національний, глобальний; часові аспекти, що обумовлюють ситуативний, тактичний, стратегічний успіх.

Третій розділ – **“ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ДОСЯГНЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО УСПІХУ”** складається з двох підрозділів. В підрозділі 3.1 - *“Характеристика політичного простору України”* - автор дисертаційного дослідження аналізує основні тенденції становлення та структуризації політичного простору України, аби визначити їх вплив на формування політичного успіху. Політичний простір країни є тріадною структурою, в якій чітко визначені полюси “право-ліво” та „центр”, хоча центристський сегмент, як показує практика, не має постійно визначених меж. Структуризація поля напряму пов’язана з виборчими кампаніями, які актуалізують процеси позиціонування серед політичних суб’єктів. Аналіз результатів п’яти виборчих кампаній дав можливість виявити ряд тенденцій, які значною мірою були визначальними в масштабах суспільно-політичного розвитку країни.

В історії структуривання політичного простору України можна виділити два важливі періоди, які пов’язані з виборчими кампаніями: 1998-1999 років та 2004-2006 років. Перший період характеризувався подвійністю інституціональної системи, що полягала у визнанні легальності створення та існування нових соціальних інститутів, легітимність яких забезпечується збереженням функціонування старих інститутів, що спиралися на традиційну регулятивну функцію, підсилену

застарілими елементами соціальної інфраструктури та ієрархії позицій. Стабілізація соціально-економічних та суспільно-політичних процесів в межах простору в період з 1999 по 2004 років не сприяла демократичним перетворенням в країні. Це поглибило наростання протиріч між існуючою подвійною інституціональною системою і потребами найбільш активних верств населення та інтересами впливових опозиційних політичних еліт. Виборча кампанія 2004-2005 років та події “помаранчевої революції” визначили основні тенденції функціонування політичного простору країни, які підтвердилися результатами парламентських виборів 2006 року. Серед головних тенденцій слід виділити: дуалізм в розумінні сутності та пріоритетів суспільно-політичного розвитку та підвищення рівня громадської самосвідомості.

Синергетичний підхід до аналізу тенденцій функціонування політичного простору України дозволив виділити три основні етапи його структуризації: формація, яка забезпечує поступальний рух з подальшою втратою стійкості соціальної структури; реформація – зміна представниками еліт характеру функціонування та суті соціальних механізмів; трансформація – висхідний чи низхідний рух по лінії розвитку. Процеси становлення незалежності держави та пов’язані з ними зміни механізмів функціонування соціальних структур на початку 90-х рр. ХХ ст., спровокували перехід від формації до реформації. Слабкість політичної еліти, яка не змогла об’єднати поліетнічне суспільство навколо вирішення соціально-економічних проблем – все це сприяло потраплянню політичного простору під вплив ерзац-еліти, яка використовувала ефективні механізми соціальної дії для задоволення власних потреб. Ця ситуація спровокувала трансформаційну стадію суспільно-політичного розвитку в низхідному напрямі, що сприяло наростанню кризових явищ, які спровокували події 2004-2005 років. Успішність переходу на позитивну динаміку суспільно-політичного розвитку буде залежати від здатності тієї частини еліти, яка ініціювала новий етап реформації, визнати політичну відповідальність основним соціальним принципом взаємовідносин та співробітництва між державою та суспільством. Все це свідчить про вплив вказаних стадій на тенденції в розумінні політичного успіху, врахування яких є досить важливим фактором формування моделі даного явища.

В підрозділі 3.2 – *“Модель формування політичного успіху”* - дисертантом представлена модель політичного успіху, в основі формування якої лежить парадигмальний підхід Т.Куна. Модель досягнення політичного успіху є тріадною структурою. Вона складається з трьох взаємопов’язаних елементів: 1) досягнення позиції політичними суб’єктами в межах політичного простору; 2) реалізація ними запланованих стратегій; 3) суспільне оцінювання отриманих результатів. Здобуття позиції в межах політичного простору забезпечується вибором ідеологічно-сприйнятлого сегменту поля, визначенням ієрархії факторів впливу, врахуванням політичної поведінки громадян. Основними принципами реалізації поставлених завдань мають бути: політична відповідальність та визнання пріоритетності потреб суспільства. Ефективне

втілення в життя моделі політичного успіху базується на підтримці сутнісного взаємозв'язку між елементами його тріадної структури та наявності чітко визначеної стратегії дій. Сутність взаємозв'язку полягає у праві суспільства оцінювати політичні практики та визначати ступінь їх значимості для суспільно-політичного розвитку в цілому.

Суспільство виступає своєрідним центром у структурі елементів політичного успіху. Це пояснюється тим, що воно у чітко визначений час не тільки оцінює результати політичної діяльності, але й надає можливість політичним суб'єктам займати відповідні позиції в рамках простору. Визнання всіма політичними суб'єктами авторитету суспільних оцінок, здатність сприймати та відповідати на виклики суспільства – це ті умови, які уможливають існування політичного успіху як своєрідного критерію оцінювання політичних практик в межах політичного простору. Це вказує на важливість змін в середовищі політичної еліти країни, яка має своєю діяльністю забезпечувати поступ у формуванні якісного рівня соціетальних тенденцій українського суспільства. Відсутність даних умов веде до втрати центру, навколо якого взаємодіють елементи структури політичного успіху, який втрачає своє первинне оціночне значення, перетворюючись на здобуття влади заради задоволення суто власних потреб.

Загальні тенденції функціонування політичного простору України дають можливість окреслити шляхи позитивного спрямування, що можуть виступати своєрідним алгоритмом поступу держави в загальнонаціональному масштабі. Основна сутність формування таких стратегій полягає у взаємопорозумінні всіх політичних суб'єктів та спрямуванні їхньої діяльності на проведення радикальних економічних та соціальних реформ, що забезпечать трансформацію суспільно-політичного розвитку у висхідному напрямі. Дані алгоритми не є принципово незмінними, вони направлені на усвідомлення загальних тенденцій і можливих сценаріїв розвитку України, а тому потребують врахування впливу зовнішніх і внутрішніх факторів залежно від умов існуючої політичної ситуації.

Одним із головних факторів впливу на системні зміни функціонування всього соціального організму країни виступає людський чинник. Політичний суб'єкт, який візьме на себе відповідальність за втілення в життя раціонально-виробленої, соціально-спрямованої національної стратегії розвитку країни, активним учасником розробки та втілення якої стане суспільство, може сподіватися на досягнення політичного успіху в межах даного політичного простору.

У **“ВИСНОВКАХ”** підводяться підсумки дослідження, формулюються практичні рекомендації.

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми, що виявляється у формуванні парадигми успіху в політичній сфері сучасного суспільства. Актуальність теми обумовлена недостатньою теоретичною розробленістю, а також її практичною значимістю для сучасного українського суспільства.

В даному дослідженні прослідковано генезу концепцій розуміння успішних політичних практик різних політичних суб'єктів у філософських напрямках та суспільно-політичних концепціях історичних періодів розвитку суспільства. Це сприяло виявленню закономірності в його розумінні, що проявлялася в протистоянні моральних та прагматичних тенденцій, які спровокували появу досліджень впливу та взаємозв'язку психологічних факторів (національної, політичної культури, менталітету і т.д.) на політичні явища та процеси. Спільність проаналізованих концепцій полягає в розумінні політичного успіху як результату взаємодії між суспільством та політичним суб'єктом на основі принципів компромісності політики і моралі для задоволення потреб соціального розвитку.

Грунтовному науковому дослідженню даної проблеми сприяв розгляд її крізь призму двох протилежних складових – моралі та прагматизму. Надаючи належне кожній з вказаних характеристик, автор приходить до висновку, що як в розумінні сутності, так і в процесі досягнення політичного успіху слід спиратися на їх діалектичне взаємодоповнення, яке проявляється в усвідомленні двоякості політичного успіху та обранні найбільш оптимальної для певної ситуації стратегії поєднання моралі та прагматизму.

При формуванні методологічної бази дисертаційного дослідження доведено необхідність застосування парадигмального підходу в дослідженні політичного успіху, який конкретизувався діалектичним, історіологічним, системним, синергетичним, герменевтичним, структурним, компара-тивістичним методами наукового дослідження.

Автором доведено, що сутнісними характеристиками політичного успіху є свобода вибору, віра та воля в досягненні мети, відповідальність за свої дії. Досліджено також вплив культурного середовища на ціннісний статус успіху. Спираючись на даний висновок, дисертант довів, що політична культура виступає важливим чинником продукування сутнісних смислів політичного успіху та індикатором виявлення можливостей його функціонування у відповідному полі політики. Це сприяло конкретизації політичного успіху як закономірного результату системно-раціональної діяльності, який визначає кінцеву позицію суб'єкта в політичному просторі на основі підсумкової суспільної оцінки всіх політичних досягнень і поразок.

До найбільш актуалізованих факторів політичного успіху слід віднести економічні, політичні, особистісні, маніпулятивні. Домінуючим критерієм в оцінюванні політичного успіху є політична відповідальність. При розгляді просторово-часової структури політичного успіху слід вирізняти: просторові аспекти політичного успіху, які свідчать про такі види успіху як локальний, національний, глобальний; часові аспекти, що обумовлюють ситуативний, тактичний, стратегічний успіх.

В результаті дослідження, автор прийшов до висновку, що політичний простір України є тріадною структурою, в якій чітко визначені полюси “право-ліво” та „центр”. Структуризація поля

напрямую пов'язана з виборчими кампаніями, аналіз яких дав можливість виявити ряд тенденцій, які значною мірою були визначальними в масштабах суспільно-політичного розвитку країни та обумовили його теперішні характеристики. Застосування синергетичного підходу сприяло виявленню стадій функціонування політичного простору: формація, реформація, трансформація. Врахування основні тенденції даних стадій є важливим чинником формування моделі політичного успіху.

В процесі формування моделі політичного успіху був використаний парадигмальний підхід Т.Куна. Представлена модель є структурою, що складається з трьох взаємопов'язаних елементів: 1) досягнення позиції політичними суб'єктами в межах політичного простору; 2) реалізація ними запланованих стратегій; 3) суспільне оцінювання отриманих результатів. Ефективність моделі політичного успіху базується на підтримці сутнісного взаємозв'язку між елементами його структури та наявності чітко визначеної стратегії дій.

**Основні положення дисертаційного дослідження
викладені в таких публікаціях автора:**

1. Хорішко Л.С. Вплив культурного середовища на формування уявлень про політичний успіх // Нова парадигма: Журнал наукових праць. - 2005. – Випуск 45. - С.76-81.
2. Хорішко Л. Основні тенденції взаємодії політики та моралі в процесі досягнення політичного успіху // Нова парадигма: Журнал наукових праць. - 2006. – Випуск 58. - С. 133-142.
3. Хорішко Л.С. Модель досягнення політичного успіху // Гілея (науковий вісник): Зб. наук. пр. – 2007. – Випуск 7. – С. 97-106.
4. Хорішко Л.С. Політична відповідальність як критерій політичного успіху // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова. – 2005. - № 6 (19). – С. 128-135.
5. Хорішко Л. Свобода дії як чинник політичного успіху // Політичний менеджмент. – 2006. - Спецвипуск. - С. 91-98.
6. Хорішко Л. Співвідношення моралі та прагматизму в досягненні політичного успіху // Матеріали Всеукраїнської наукової конференції „II Харківські студентські філософські читання”. – Харків: Екограф, 2005. – С. 97-99.
7. Хорішко Л. Політичний успіх лідера як фактор консолідації суспільства // XXI століття: альтернативні моделі розвитку суспільства. Третя світова теорія. Матеріали четвертої міжнародної науково-теоретичної конференції. 26-27 травня 2005 р. / Ред. Г.П. Балабанова. – К.: Фенікс, 2005. - Ч. 1. – С. 219-222.
8. Хорішко Л.С. Роль політичної філософії у дослідженні політичного успіху //

Методологія соціального пізнання: здобутки й проблеми. Матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції 25 травня 2005 року. – Київ-Запоріжжя: Просвіта, 2005. - С. 231-232.

9. Хорішко Л.С. Свобода особистості як елемент досягнення політичного успіху // Постсучасність: проблеми духовної свободи особистості: Монографія / За ред. канд. філос. наук О.О. Сердюк. – Донецьк: ТОВ „Юго-Восток, Лтд”, 2006. – С. 157-162.

АНОТАЦІЯ

Хорішко Л.С. Парадигма успіху в політичній сфері сучасного суспільства. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.03 – політична культура та ідеологія. Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ, 2007.

Дисертація є ґрунтовним дослідженням особливостей політичного успіху як закономірного результату системно-раціональної діяльності, що визначає кінцеву позицію суб'єкта в політичному просторі на основі підсумкової суспільної оцінки всіх політичних досягнень і поразок. У роботі розглянуто теоретико-методологічні засади та принципи вивчення даного явища, доведено його суперечність, що проявляється в розв'язанні конфлікту моралі та прагматизму. З'ясовано, що політична культура є індикатором виявлення можливостей функціонування політичного успіху в межах поля політики. В результаті дослідження виділені та проаналізовані фактори, критерії, види політичного успіху.

В результаті дослідження виділено модель політичного успіху, що складається з трьох взаємопов'язаних елементів: 1) досягнення позиції політичними суб'єктами в межах політичного простору; 2) реалізація ними запланованих стратегій; 3) суспільне оцінювання отриманих результатів. Ефективність досягнення даної моделі залежить від наявності сутнісного взаємозв'язку між визначеними елементами.

Ключові слова: парадигма, політичний успіх, політичний простір та час, політична відповідальність, мораль, прагматизм, суспільне оцінювання, політична культура.

АННОТАЦИЯ

Хоришко Л.С. Парадигма успеха в политической сфере современного общества. Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата политических наук по специальности

23.00.03 – политическая культура и идеология. Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова, Киев, 2007.

Диссертация представляет собой научное исследование парадигмы политического успеха как закономерного результата системно-рациональной деятельности, которая определяет окончательную позицию субъекта в политическом пространстве на основании итоговой общественной оценки всех политических достижений и неудач. В работе рассмотрены этапы генезиса политического успеха в философских направлениях и общественно-политических концепциях исторических периодов развития общества. В процессе исследования определена закономерность в понимании политического успеха, которая обуславливалась противостоянием моральных и прагматических тенденций, что спровоцировало появление исследований влияния психологических факторов (национальной, политической культуры, менталитета и т.д.) на политические явления и процессы.

Обоснована методология исследования политического успеха. Использование парадигмального подхода в формировании модели политического успеха конкретизировалось применением диалектического, историологического, системного, синергетического, герменевтического, структурного, компаративистического методов научного исследования.

В ходе исследования доказано противоречивость изучаемого явления на основе сравнительного анализа предметных полей политической науки и политической философии, которая обуславливается мерой активизации ценностно-моральных или прагматических предпосылок процесса достижения политического успеха. Разрешение конфликта возможно на основе применения основных принципов политической этики и морали, которые выступают наиболее общими понятиями в определении путей взаимодействия прагматических и моральных ценностей в процессе формирования политического успеха.

Сущностными характеристиками политического успеха выступают свобода выбора, вера и воля в достижении цели, политическая ответственность за свою деятельность. Они были сформированы в эпоху модерна, но каждая культурно-историческая эпоха накладывала свой отпечаток на понимание сущности политического успеха. В процессе исследования доказано, что политическая культура представляет собой важный фактор продуцирования сущностных характеристик политического успеха, а также есть индикатором определения возможностей его функционирования в определённом поле политики.

Автором выделены такие факторы политического успеха: экономические, личностные, политические, манипулятивные. Актуализация определённых факторов политического успеха зависит от пространственного уровня позиционирования, политической ситуации и обстоятельств, в которых действует политический субъект. Наиболее значимым критерием исследуемого явления есть политическая ответственность. Она определяет способность политического субъекта

осознавать интересы и потребности общественно-политического развития страны, которая выражается в принятии эффективных решений. Пространственные аспекты политического успеха определяют такие его виды - локальный, национальный, глобальный, а временные аспекты характеризуют ситуативный, тактический, стратегический успех.

На основе анализа пяти избирательных кампаний, автором определены основные тенденции структуризации политического пространства Украины, которые следует учитывать при формировании модели политического успеха. Применение синергетического подхода дало возможность выделить три этапа структурирования: формация, реформация, трансформация. Основные характеристики данных этапов осуществляют влияние на понимание политического успеха.

В результате исследования выделена модель политического успеха, которая состоит из таких взаимосвязанных элементов: 1) достижение позиции политическими субъектами в политическом пространстве; 2) реализация ими поставленных стратегий; 3) общественное оценивание результатов. В основе формирования модели политического успеха лежит парадигмальный подход Т.Куна. Эффективность достижения этой модели зависит от наличия сущностной взаимосвязи между указанными элементами. Общество выступает центральным элементом в этой структуре, поскольку осуществляет оценивание деятельности политических субъектов, чем определяет их позицию в политическом пространстве. Отсутствие связи между элементами структуры политического успеха означает утрату ним оценочного критерия и превращение на процесс достижения власти ради собственных потребностей.

Ключевые слова: парадигма, политический успех, политическое пространство и время, политическая ответственность, мораль, прагматизм, общественное оценивание, политическая культура.

SUMMARY

Khorishko L.S. Success paradigm in the political sphere of modern society. – Manuscript.

The Dissertation for a degree of Candidate of Political Science on Speciality 23.00.03 – Political Culture and Ideology. – M.P. Dragomanov National Pedagogical University, Kyiv, 2007.

The dissertation is the research of political success paradigm as logical result of system-rational activity that defines the final position of the subject in political field on the basis of summarized social evaluation of all political achievement and defeats. Theoretical-methodological bases and principles of studying this phenomenon are regarded, its controversy is proved, which is implied in moral vs. pragmatism conflict. The political culture was found out to be the indicator of defining possibilities for political success functioning within political field. Political success factors, criteria and types were defined and analyzed as the result of the research.

In this research paradigm forms political success models. Political success model is considered to be triple structure consisting of three connected elements: success at aiming position by political subjects in political field their realization of planed strategies, social estimation of final results. The effectiveness of forgetting this model depends on existing connection between defined elements.

Keywords: paradigm, political success, political field and time, political responsibility, morality, pragmatism, social estimation, political culture.